

Warszawa, dn. 15 kwietnia 2024 r.

Szanowny Pan Donald Tusk, Prezes Rady Ministrów

Szanowna Pani Izabela Leszczyna, Ministra Zdrowia

Szanowna Pani Agnieszka Dziemianowicz-Bąk, Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

List organizacji pozarządowych do Strony Rządowej w sprawie podatku VAT

Szanowni Państwo,

w imieniu organizacji pozarządowych i osób eksperckich zwracamy się do Państwa w sprawie zakończenia okresowego obniżenia stawki podatku VAT na podstawowe produkty spożywcze, co pogłębi ubóstwo żywnościowe Polek i Polaków i ograniczy ich dostęp do zdrowej, zrównoważonej żywności. Decyzja w sprawie podatku od towarów i usług powinna być podjęta przez osoby decyzyjne, polityków i polityczki po przeprowadzeniu rzetelnej i transparentnej analizy oraz dyskusji. Przy czym konieczne jest wzięcie pod uwagę prawa do zdrowej żywności, wytworzonej w sposób zrównoważony, ochrony zdrowia i prawa do życia w czystym

Inicjatywa Nasz Rzecznik
www.nasZRzecznik.pl

środowisku, a także działań na rzecz realizacji celów klimatycznych, w szczególności emisji gazów cieplarnianych.

1. Prawo do dostępu do zdrowej, zrównoważonej żywności

Podatek VAT powinien, poza spełnianiem funkcji budżetowej, tworzyć przestrzeń i ułatwiać dostęp do zdrowej i zrównoważonej żywności. Zakończenie okresowego obniżenia podatku w przypadku warzyw i owoców, które mają pozytywny wpływ na zdrowie i jakość życia ludzi, może umacniać jakościowe ubóstwo żywnościowe Polek i Polaków. W ostatnim raporcie Banków Żywności: Niedożywienie i Głód w Polsce¹ wskazano, że w najtrudniejszym położeniu są obecnie seniorzy i seniorki, dzieci, osoby z niepełnosprawnościami oraz rodzice samodzielnie wychowujący dzieci, czyli szczególnie wrażliwe grupy osób. Cytując raport: *“W gospodarstwach domowych u 53% badanych osób pieniędzy nie wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb – także na kupno jedzenia. Ponad 80% z nich przynajmniej raz w ostatnim roku odczuwało głód, którego nie można było zaspokoić z przyczyn finansowych. W 56% domów taka sytuacja zdarza się regularnie. Sześć na dziesięć osób musi się zapożyczać, żeby kupić żywność. Więcej niż dwie trzecie badanych musiały zrezygnować z zakupów spożywczych, żeby sfinansować inne wydatki, np. zapłacić za leki lub czynsz. Z talerzy w biednych domach znikają więc całe grupy produktów. Żeby zaoszczędzić na jedzeniu ponad 60% badanych rezygnuje z ryb, 53% z mięs i wędlin, a prawie 41% z warzyw. Z listy zakupów znikają też cukier i słodycze oraz napoje, w tym kawa i herbata.”*² W raporcie wskazano także na dwie strony ubóstwa żywnościowego: jakościową i ilościową. Jak pisze dr Marta Czapnik-Jurak: *“Paradoksalnie, skutkiem niedożywienia jakościowego są nadwaga i otyłość. Dotyczy to także dzieci jedzących wysokoenergetyczną żywność o niskiej wartości odżywczej, jak przekąski i słodycze.”*³ Dane dotyczące stanu zdrowia Polek i Polaków są alarmujące: jeszcze w 1974 r. na otyłość cierpiało 25% Polaków, podczas gdy w 2016 r. było to 65%, a prognoza na 2025 r.

¹ <https://bankizywnosci.pl/niedozywienie-i-glod-w-polsce-raport/>

² idem

³ Dr Marta Czapnik-Jurak była gością II Forum Bezpiecznej Żywności przedstawiając konsekwencje dot. ubóstwa żywnościowego i niezauważanego ubóstwa żywnościowego jakościowego dla grup zagrożonych ubóstwem - link do spotkania: <https://www.facebook.com/greenrev.institute/videos/769432571896783/>; link do prezentacji: <https://www.facebook.com/greenrev.institute/videos/769432571896783/>

mówi o 75% osób z tą chorobą. Dynamika narastania otyłości jest ogromna: co trzecie dziecko w Polsce ma nadwagę⁴.

Państwo powinno przeciwdziałać żywnościowemu ubóstwu jakościowemu także poprzez politykę fiskalną i zgodnie z ambicjami strategii Od pola do stołu⁵: *“Zachęty podatkowe powinny również napędzać transformację w kierunku zrównoważonego systemu żywnościowego i zachęcać konsumentów do wybierania zrównoważonej i zdrowej diety. Wniosek Komisji w sprawie stawek podatku od wartości dodanej mógłby pozwolić państwom członkowskim na bardziej ukierunkowane stosowanie stawek, na przykład w celu wsparcia ekologicznych owoców i warzyw. Unijne systemy podatkowe powinny również mieć na celu zapewnienie, aby cena różnych środków spożywczych odzwierciedlała rzeczywiste koszty związane z wykorzystaniem ograniczonych zasobów naturalnych, zanieczyszczeniem, emisją gazów cieplarnianych i innymi ekologicznymi efektami zewnętrznymi.”*

2. Prawo do życia w czystym środowisku

Już w 2021 r. Green REV Institute oraz Akcja Demokracja zwróciły się do Prezydenta RP Andrzeja Dudy ws. sprawiedliwych dla klimatu i środowiska cen żywności. W ramach kampanii Carbon Pricing Food⁶ Green REV Institute, jako partner europejskiej koalicji True Animal Product Pricing (TAPP Coalition), wraz z 90 NGO z całego świata, wezwał 50 państw członkowskich (35 krajów OECD i 15 innych krajów) zaangażowanych w Szczyt ONZ w sprawie Systemów Żywnościowych, Konferencję CBD na temat Bioróżnorodności oraz Konferencję w sprawie Zmian Klimatu (COP26) w 2021 r. do: publicznego ustalenia cen emisji dwutlenku węgla dla mięsa i nabiału. Wezwano również do wykorzystania przychodów z wyższych cen mięsa/mleka (podatków) do zrekompensowania grupom o niskich dochodach: np. poprzez obniżenie podatków na żywność niskoemisyjną (warzywa, owoce, posiłki

⁴ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/panel-ekspertow-zdrowe-odzywianie.html>

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

⁶ <https://futurefoodprice.org/>

wegańskie) oraz poprzez rekompensatę dla rolników: dotacje na redukcję emisji gazów cieplarnianych, innych emisji lub zwierząt gospodarskich.

W badaniu The Oeko-Institut *Reform on the VAT rates for animal and plant products*⁷ (przeprowadzonego z wykorzystaniem danych z 5 państw członkowskich UE, w tym Polski) z 2022 r., wykazano, że zwiększając stawki VAT na produkty pochodzenia zwierzęcego można zmniejszyć ślad cieplarniany diety człowieka, ponieważ zmniejsza się konsumpcja produktów pochodzenia zwierzęcego. Jednocześnie przyczynia się to do redukcji emisji w sektorze rolnym, jeśli liczba zwierząt hodowlanych zostanie odpowiednio zmniejszona. Dalsze redukcje emisji są możliwe, jeśli uwolniony obszar paszowy zostanie wykorzystany do ponownego nawadniania gleb organicznych lub innych bardziej ekstensywnych metod uprawy. Podwyższone stawki VAT na żywność mogą być pierwszym, ale już ugruntowanym instrumentem sterowania rynkiem, a tym samym ważnym punktem wyjścia do wprowadzenia instrumentów cenowych.

“Z oceny poszczególnych państw członkowskich można wyciągnąć następujące wnioski:

- *Podwyżka podatku VAT na produkty pochodzenia zwierzęcego wysyła wyraźny sygnał cenowy, na który konsumenci i konsumentki reagują zmianą popytu.*
- *W krótkim okresie wzrost podatku VAT może stanowić pierwszą zachętę do wpłynięcia na konsumpcję.*
- *Rozszerzając podwyżkę podatku VAT na wszystkie produkty pochodzenia zwierzęcego, można osiągnąć większą redukcję emisji gazów cieplarnianych niż gdyby skupiono się wyłącznie na produktach pochodzenia zwierzęcego. Jest to konieczne w świetle celów na rok 2050.*
- *Potencjał redukcji emisji gazów cieplarnianych zostanie zrealizowany tylko wtedy, gdy zmniejszony popyt doprowadzi do zmniejszenia wytwarzania produktów zwierzęcych, a nie do utrzymania obecnego poziomu produkcji i wzrostu eksportu.*
- *Potrzebne są inne instrumenty, aby ograniczyć hodowlę zwierząt po stronie podaży.*
- ***Dodatkowe obciążenie osób fizycznych może zostać znacznie zmniejszone poprzez obniżenie podatku VAT na żywność pochodzenia roślinnego.***

⁷ https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/06/Greenpeace_Analysis_of_VAT_rates_for_animal_and_plant_products.pdf

- *Podwyżka podatku VAT na produkty pochodzenia zwierzęcego jest jednym z niewielu środków, które łączą efekt sterujący polityką klimatyczną z dodatkowymi przychodami dla państwa. Mogłyby one zostać przekierowane np. na restrukturyzację hodowli w zakresie dobrostanu zwierząt i ochrony klimatu.*
- *Należy monitorować i reagować na niekorzystne zmiany, takie jak dalszy spadek cen producentów, niższa sprzedaż produktów o wyższej wartości i promowanie eksportu produktów pochodzenia zwierzęcego.*
- *Zmiany stawek VAT doprowadziłyby do dyskusji w społeczeństwie, a tym samym do zwiększenia świadomości społecznej na ten temat. Chociaż niesie to ze sobą ryzyko negatywnego nastawienia konsumentów, daje również szansę na osiągnięcie dodatkowych efektów poprzez zwiększenie wiedzy i świadomości.⁸*

3. Podsumowanie

Podatek VAT jest narzędziem państwa, które powinno być wykorzystywane nie tylko do kształtowania budżetu państwa, ale w szczególności do polityki wspierania i ochrony zdrowia publicznego, przeciwdziałania wykluczeniom społecznym i wspierania solidarności żywnościowej, a także w kontekście wyzwań klimatycznych - do realizacji celów Porozumienia Paryskiego. Zakończenie okresu obniżenia VAT na podstawowe produkty żywnościowe nie powinno przebiegać w sposób pozbawiony analizy szans i korzyści z utrzymania zerowej stawki na VAT w przypadku warzyw, owoców, produktów zbożowych, żywności, która w sposób znaczący wpływa na zdrowie i jakość życia ludzi. Solidarność żywnościowa powinna być połączona z solidarnością klimatyczną i głębszą analizą podatku VAT jako jednego z instrumentów do osiągania celów polityki klimatycznej. Niewątpliwie podatek VAT nie może być jedynym elementem transformacji, ale nie może zostać pominięty w planie tworzenia zrównoważonego systemu żywności. Dlatego zwracamy się do Państwa o przesłanie informacji dotyczących planów związanych z podatkiem VAT oraz prac rządu nad włączeniem podatku VAT jako instrumentu polityki społecznej, zdrowotnej i klimatycznej.

⁸ https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/06/Greenpeace_Analysis_of_VAT_rates_for_animal_and_plant_products.pdf

Z poważaniem,

w imieniu Zespołu Ochrona Środowiska/Klimat Inicjatywy „Nasz Rzecznik”

Anna Spurek, Fundacja Green REV Institute

Morgan Janowicz, Fundacja Green REV Institute

Dr. hab. prof. UJ Paulina Kramarz, Nauka dla Przyrody

Olga Knapik, koordynatorka Zespołu Ochrona Środowiska/Klimat Inicjatywy „Nasz Rzecznik”, Stowarzyszenie Mudita

Szmo Kacprzak, członek zarządu Fundacji Przyjaciół Młodzieżowego Strajku Klimatycznego

Anna Duniewicz, koordynatorka Inicjatywy „Nasz Rzecznik”

